

Deum in cœlum empyreum. Angeli enim sunt cœlerrimi, et instar fulguris e cœlo in terram dilabuntur.

Allegoria. Glossa : « Mystice, ait, per Raphael intelligi potest Dominus noster Jesus Christus, qui dicitur magni consilii Angelus secundum translationem 70, *Isaia* ix. Et venit in mundum ad curandum in utroque sexu genus humanum. » In Græcis porro dicitur paulo signatus nonnulla : *Missus est Raphael, ut ambobus mederetur; ipsius Tobia obliquas abstergeret, et Saram Raguelis filiam daret Tobia, filio Tobit uxorem, et vinciret Asmodeum, malum demonium, quia ad Tobiam pertineret hereditatem illam accipere, id est Saram, que illi velut optima hereditas debebatur, idque quia, ut ait Hebræus : Tobia jus erat propinquitatis, id est propinquitatis iure illam sibi vindicare poterat.*

Raphael et quo Angolum ordine. Resp. Primo. Quæres ex qua hierarchia sit Raphael : Dominicus Bannes in *I part.*, *Quæst.* CXII, art. 4, putat esse ex infimo ordine Angelorum, quia ipse videtur fuisse Angelus custos Tobie; Angeli autem custodes sunt ex infimo ordine. Unde S. Thomas, *I part.*, *Quæst.* CXIII, art. 3, ait Michaellem esse ex ordine Principatum, Gabrielem ex ordine Archangelorum, Raphaellem ex ordine Angelorum.

Secundo. *Secundo*, Serarius hic, *Quæst.* II, putat esse ex ordine penultimo, qui est Archangelorum. Nam S. Isidorus, libro VII, Origenes, capite v, Prosper, part. II *Promis.* cap. xxxix, et alii Raphaellem vocant Archangelum.

Tertio. *Tertio*, alii apud Joannem Eckium, homilia 3 in festo S. Michaelis, censent Raphaellem esse ex ordine Potestatum. Hi enim potestatis suæ imperium in demones exercent, ut fecit hic Raphael, licendo Asmodeum. Alii opinantur eum esse ex ordine Virtutum.

Quarto et optime plures censent Raphaellem esse ex primo ordine Seraphinorum, adeoque esse unum e septem primis Seraphinis. Hi enim proxime assistunt Deo, uti astate se ait Raphael, cap. xii. Ita Gregorius de Valentia, *I part.* in *Quæst.* CXII D. Thomæ, *Quæst.* VI, Viegas, comment. II, sect. xviii, in cap. xii Apoc., Nazianzenus et Cyrillus, quos citat et sequitur noster Ribadeneira in festo S. Michaelis. Hinc et Missa Æthiopica tam Raphaellem quam Michaellem et Gabrielem unum e præstantioribus Angelis constituit. Unde Septuaginta Romana hoc vers. *Raphaellem* vocant *magnum* : *Coram gloria*, inquit, *magni Raphaelis.*

Hebræi, ut est apud Lyranum, cap. xviii *Genes.*, tres Angelos sub virili forma Abrahamo visos, Michaellem, Gabrielem, Raphaellem appellant. *Primum* ad nuntiandum Isaac filii generationem; *secundum* ad impuras urbes flammis diruendas; *tertium* ad curandum Abraham a vulneris circumcisionis missos dixerunt : at refelluntur Hebræi a Testato, cap. xviii *Genes.* Porro Raphael bonæ valetudini præsidet; et ideo missus est ad pellehdam Tobia cæcitate; hinc nomen ejus

Raphael est præses regum.

sonat, medicina Dei : Michael precibus oblationibusque fidelium, Gabriel hominum præliis præfecti sunt. Toletus in cap. i *Luc.* annotat. 46, agit de Gabriele bellis prefecto, ut D. Hieronymus, cap. viii *Dan.*, ac Rupertus in cap. viii *Apoc.* Rursus Raphael est præses itinerum, duxque proficiscentium; unde in Itinerario Ecclesie ab eis invocatur. Quia de re insigne exemplum ejusdam Aurelianensis peregrini ab hostibus invasi invocantis S. Raphaellem, et ab eo liberati recenset Petrus de Natali, Episcopus Aquileiensis, lib. IV, cap. cxxi.

Quæres *secundo*, an Raphael proprie fuerit Angelus custos Tobie? Affirmat Dominicus Bannes loco citato. Probat quia Angeli custodis munus est preces offerre Deo; hoc autem fecit Raphael. Rursus ipse Tobiam per totum iter comitatus custodivit, ac omnibus periculis eripuit. Fuit ergo ejus custos. Verum dico cum Serario et Gregorio de Valentia eum non fuisse proprie custodem Tobie : *primo*, quia hic custos est ex nono et infimo ordine Angelorum; Raphael autem est ex primo ordine Seraphinorum; *secundo*, tutelares Angeli ab exorcio vite a Deo hominibus tribuuntur, vel (ut placet nonnullis) a conceptu; at Raphael missus cœlitus fuit, cum Tobias adolescentiæ ageret annos; *tertio*, non fuit præcipuus missus ad juniorem Tobiam regendum tuendumque; sed ad Tobiam patrem sanandum, Saramque a demone liberandam, ut patet cap. xii. Hinc patet responsio ad argumentum; nam non solum Angeli, sed et Seraphini nostras preces Deo offerunt; « omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi, » ut ait Apostolus, *Hebr.* i, vers. ult.

Denique sicut Asmodeus est rex demonum et præses luxurie, sic ejus antagonista S. Raphael est Rex Angelorum et præses castitatis et castorum tutelaris, uti fuit hic Tobie et Saræ. Unde ipse vel ejus asseclæ S. Thomam Aquinatem clugulo castitatis cinxerunt, uti habet ejus vita, ac S. Equitum quasi castrando, castitatis dono præmiantur, uti refert S. Gregorius, libro I *Dialog.* cap. iv.

Tropologiee discet hic quanta sit anime dignitas quantaque Dei et Angelorum, etiam Seraphinorum (qualis est Raphael) dignatio, qua dignantur hominum peccatorum, vilium et miserorum tantam, tanque particularem et providam curam gerere, quantum hic gessit Raphael Tobie et Saræ. Lege S. Bernardum in *Psal.* xc, serm. 47, ubi inter cœtera obtupescentis ait : « Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vis tuis. Constituteant Domino misericordie ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Constituteant, et dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei, aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habes. Denique ei mittis

unigenitum tuum, immittis spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in cœlestibus vacet ab opera sollicitudinis nostre, beatos illos spiritus propter nos mittis, in ministerium custodiae nostre deputas, nostros jubes fieri pedagogos. » Et nonnullis interjectis : « Mira dignatio, et vere magna dilectio charitatis, etc. Similia ergo majestas mandavit Angelis, et Angelis suis

mandavit : illis utique sublimibus, tam beatissimis, tam proximis sibi coherentibus, tam familiariter adherentibus, et vere domesticis Dei. Mandavit de te. Tu quis es, Domine? quid es homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam re-putas cum? quasi vero non sit homo putredo, et filius hominis vermis? Sed quid putas mandavit de te? » etc.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias moriturus, uti putabat, filio dat ultima virtutis salutisque monita.

1. Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, 2. dixitque ei : Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum, construe. 3. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli : et honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus : 4. memor enim esse debes, quæ et quanta pericula passa sit propter te in utero suo. 5. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me. 6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum : et cave ne aliquando peccato consentias, et prætermittas præcepta Domini Dei nostri. 7. Ex substantia tua fac elemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere : ita enim fiet ut nec a te advertatur facies Domini. 8. Quomodo poteris, ita esto misericors. 9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue : si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. 11. Quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna, omnibus facientibus eam. 13. Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, et præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas : in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. 15. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. 16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 17. Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis nudos tege. 18. Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justis constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus. 19. Consilium semper a sapiente perquire. 20. Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permanent. 21. Indico etiam tibi, fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, et chirographum ejus apud me habeo : 22. et ideo perquire quomodo ab eo pervenias, et recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, et restituas ei chirographum suum. 23. Noli timere, fili mi : pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timerimus Deum, et recesserimus ab omni peccato, et fecerimus bene.

Monita Tobie.

Sunt ea numero duodecim. *Primum* est de pietate patri et matri tam in vita quam post mortem exhibenda, vers. 3, 4 et 5; *secundum* de religione erga Deum, vers. 6 et 20; *tertium* de elemosyna, vers. 7 et 17; *quartum* de fuga fornicationis, et

castitate, vers. 13; *quintum* de fuga superbie et humilitate, vers. 14; *sextum* de justitia et mercede operarii juste statim persolvenda, vers. 15; *septimum* de talione, ut nemini faciat id quod sibi fieri nolit, vers. 16; *octavum* de cura pro mortuis, vers. 18; *nonum* de prudentia, ut nil faciat sine consilio viri sapientis, vers. 19; *decimum*, de

laudum. 6. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit: Unde te habemus, bone juvenis? 7. At ille respondit: Ex filiis Israel. Et Tobias dixit ei: Nosti viam que ducit in regionem Medorum? 8. Cui respondit: Novi, et omnia itinera ejus frequenter ambulavi, et mansi apud Gabelum fratrem nostrum, qui moratur in Rages civitate Medorum, que posita est in monte Ecbatanis. 9. Cui Tobias ait: Sustine me, obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo. 10. Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo, super qua admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum. 11. Ingressus itaque salutavit eum, et dixit: Gaudium tibi sit semper. 12. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen cæli non video? 13. Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. 14. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? et cum redieris, restitui tibi mercedem tuam. 15. Et dixit ei Angelus: Ego ducam et reducam eum ad te. 16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi de quo doquo aut de qua tribu es tu? 17. Cui Raphael Angelus dixit: Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo cat? 18. Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius. 19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. 20. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum. 21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambulatis, sit Deus in itinere vestro, et Angelus ejus comitetur vobiscum. 22. Tunc paratis omnibus, que erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo et matri suæ, et ambulaverunt ambo simul. 23. Cumque profecti essent, cepit mater ejus flere, et dicere: Baculum senectutis nostræ tulisti, et transmisisti a nobis. 24. Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. 25. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. 26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, et salvus revertetur ad nos, et oculi tui videbunt illum. 27. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos. 28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, et tacuit.

VERS. 5. Raphael dicitur viatorum.

8. TUNC EGRESSUS TOBIAS INVENT JUVENEM SPLENDIDUM, STANTES PRECINCTUM, ET QUASI PARATUM AD AMBULANDUM. — Erat hic Raphael Angelus, qui apparuit Tobias, ut « juvenis, » ob vigorem et robur, utpote immortalis, æternus, immutabilis, ideoque nunquam senescens aut deficiens; ut « splendidus, » ob splendorem, tum nature Angelicæ, quam purus et lucidissimus est spiritus, tum glorie beatificæ, ut « stans præcinctus, » quasi dux vias; est enim Raphael preses viarum et viatorum. Quocirca ipse Vasco Gama, misso ab Emmanuele rege Lusitanie ad aperendam viam in Indiam orientalem, eandem ipsi et fidei Christianæ aperuit anno Domini 1496. Audi nostrum Maffæum, lib. I. *Histor. Indiarum*: « Prætoriam (navi) inditum est nomen a S. Gabriele, ut quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Evangelicam munitabat, sub tutela præsidioque lateret Archæologii potissimum ejus, qui primus ex cæcis, terris olim atititit Evangelium: secundam Archæologum Raphael, viatorum duci ac tutori dicantur. » Deinde superato Bone Spei promontorio appulerunt ad locum, cui, ut ait Maffæus, « Bononia signum nomen impositum, et amicitia cum Barbaris inita, subductæ naves, et multis in locis reflectæ: ibidem

columna cum titulo Raphaelis Archæologi de more fixa. » Sic Theodosii Imperatoris exercitus ab Angelo (Raphaele, vel ejus assecla pastoris persona induto) per paludes viasque invidias ductus, Ravennam se recepit, et Joannem tyrannum profligavit, anno Domini 425, ut narrat Socrates, lib. VII, cap. LXXII, et ex eo Baronius, tom. V.

Simili prorsus viatoris specie Raphael Angelus ducem vias se obtulit S. Macario Romano; hisdemque pene verbis, quibus hic Tobias eum compellavit, ino eum deduxit ad loca tormentorum, in quibus torquentur impij, et gaudiorum in quibus exsultant justi. Ita habet vita S. Macarii in *Vitis Patrum*, apud nostrum P. Heribrium Roswyndum.

7. EX FILIIS ISRAEL. — Verum dicit Raphael, tum quia ipse veniebat ex urbis filiorum Israel, utpote fidelium, quorum sanitas et salutis causæ sibi erat a Deo demandata. Unde Lyranus et Dionysius Cathusianus inquirunt: « Que ab Angelis inter homines dicuntur et fiunt, sunt figurata: et locutio, qua dicit Raphael se ex Israelis filiis esse significat esse charitatis conjunctionem, qua S. Angeli devotis fidelibus conjunguntur: a tum quia « Israel » Hebraice idem est quod domina-

VERS. 7. Raphael dicitur viatorum.

vitæ Deus, sive dominans Deus, cujus ipse æque ut cæteri Angeli sunt creatura, et quasi filii, juxta illud *Job*, cap. XXXVIII: « Ubi eras cum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » puta SS. Angeli. Aliter Sanchez *Israel*, inquit, Hebraice idem est quod *vir videns Deum*. Raphael ergo est Israel et Israelita, quia videt Deum facie ad faciem, et hæc visione beatur.

8. QUÆ (RAGES CIVITAS) POSITA EST IN MONTE ECBATANIS. — Ecbatana, sive Ecbatanis est nomen indeclinabile urbis Medorum, quæ deinde tolli monti et plantitie adjacenti, ubi sita erat Rages, nomen dedit suum. Unde Hebræi habent: *Est iter duorum dierum ab Ecbatanis usque Rages; et Rages quidem est in montanis, Ecbatanis autem in plantitie campis.*

12. ET AIT TOBIAS: QUALE GAUDIUM MIHI ERIT, QUI IN TENEBRIS SEDEO, ET LUMEN COELI NON VIDEO? — Primo, Hugo sic explicat, q. d. Apprecatus es mihi gaudium: videtur ergo scire modum, quo visum recipere, ideoque gaudere queam, dic illum si nosti. Secundo Dionysius, q. d. Non cupio in hac vita gaudium, cum cæcus nunc vivam, et propediem morturus sim, futura gaudia desidero. Tertio et genuine, q. d. Eheu qua ratione gaudere queam, qui omni luce destitutus, in tenebris cæcitalis obscuram, miseram et mostam vitam ago?

17. GENUS QUÆRIS MERCENARIUM. — Vide hic miram dignationem et demissionem magni S. Raphaelis, qui se vocat facitque quasi servum mercenarium Tobias; unde et servi formam speciemque induerat. Causam dat S. Augustinus, serm. 226 *De Temp.*, qui est *De Tobia*: « Quid, inquit, meruisti, pater Tobit (sic enim Græca vocant patrem Tobit) filiusque Tobia, mercenarium habere coelestem, et tanquam operarium locare terrestrem? Celavit vobis Angelus nomen, Azarias sum, inquit, Ananie magni filius: et non dixit: Ego sum Raphael Angelus. Celavit in primo nomine dignitatem, ne faceret locatori terrorem. Si enim diceret: Ego sum Angelus, non esset Tobie mercenarius. Servata dignitas nominis, ut postremo magnitudo claresceret dignitatis. Unde recte hoc documentum morale colligit et subjungit: Videte, charissimi, quantum sit elemosynæ meritum. Angelum meruit habere operarium. Videtis quantum profici mortuos sepelire, ut oblatio ejus per Angelum Raphaelem ad coelestem ascenderet majestatem. Videtis quia elemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata, facit purgationem oculorum, liberat a tenebris peccatorum. »

Disce ergo hic quod tantum vias ducem, puta S. Raphaelem, meruerit elemosyna, et pietas utriusque Tobias, patris scilicet et filii.

VERS. 15. Raphael vocatur Ananiam. Primo.

18. EGO SUM AZARIAS ANANIE MAGNI FILIUS. — Wytakerus scribens contra P. Edmundum Campianum, p. 77, ait Raphaelem hic mentiri: sed apæ impudens blasphemia. Dico ergo Angelum dicere verum: primo, quia, ut ait S. Athanasius in *Synopsi*, Raphael Tobias comitatus assumpsit affi-

giem et formam Azariæ, ejusque personam præ se ferebat: sic imaginem S. Petri per metonymiam vere vocamus S. Petrum. Sic *Gen. XXXI, 13*, Angelus vero ait: « Ego sum Deus Bethel, » quia loquebatur in persona Dei, quasi ejus legatus. Sic *Eccli. XX*, Angelus, vice Dei promulgans Decalogum, ait: « Ego sum Deus, » quia loquitur in persona Dei. Addunt aliqui ex S. Thoma, I. part. *Quest. LI*, art. 2, Raphaelem dici Azariam, quia corpus Azariæ jam vita functi ex sepulcro assumpsit et induerat. Verum hoc indecens fuisset, nec sufficeret, quia corpus Azariæ non est Azarias. Denique, male id colligunt ex S. Thoma, qui Angelis tribuit corpus aereum.

Secundo, quia, ut ait S. Gregorius, *hom. 34*, Angelus in se non habent nomina, cum invicem videant et colloquantur facie ad faciem, sed ea sortiuntur et assumunt, ratione ministerii quod apud homines obeunt. Sic Michael pugnant pro fidelibus cum dracone superbo assumit nomen humilitatis, sequæ vocat Michael, id est, « quis ut Deus? » *Apocal. XII*, Gabriel vero idem est quod « fortitudo Dei, » quia præest prellis Dei. Raphael idem est quod « oratio Dei, » quia ipse cæcitatem Tobie curavit. Idem hic se vocat « Azariam, » id est auxilium vel adiutorium Dei, quia ipse æque ac omnes Angeli sunt « administratori spiritus, » ut ait Apostolus, *Hebr. cap. 1*, vers. ult., hoc est ministri et adiutores Dei. Porro Græca habent: *Ego sum de genere Azariæ et Ananiam magni et fratris tui, q. d.* Ego sum junior, sive minor Azarias filius senioris Azariæ, qui fuit filius magni Ananiam, sive parentis Ananiam, ut habet Hebræus. Raphael enim cæterique Angeli sunt filii Azariæ senioris, id est filii Dei, qui est compar et adiutor magni Ananiam, id est Dei patris.

Posset quoque Azarias significare *prohibitum*, vel *retentio Dei*, a radice עָצָר *atar*, id est prohibuit, cohibuit, clausit, quia Raphael cohibuit Asmodeum, eumque in deserto conclusit.

Posset rursus « Azarias » significare *divitem*, vel *divitias Dei*, a radice עָשָׂר *asar*, id est dives fuit: aut thesaurus Dei, a radice עָשָׂר *asar*, id est thesaurus: ipse etenim thesaurus sapientiæ et beneficentiæ Dei in se continet, eorumque est minister et dispensator.

Posset denique « Azarias » verti *beatus*, vel *beatitudo Dei*, a radice עָשָׂר *asar*, id est beatitudo.

ANANIE MAGNI FILIUS. — Ananias si per ך̄ *chet* scribitur, ut Hebraice dicatur Chanonias, idem est quod *gratia Dei*, ait Beda, sive ut Pagninus, *domum, miseratio et gratificatio Dei*, sive *Deus dominans, miserans et gratificans*; hujus enim filii sunt Angeli, ipseque Raphael, quia gratis ab eo acciperunt angelicam suam naturam, gratiam et gloriam, idque ut vult Franciscus Suarez et alii, per merita Christi, qui proinde per Ananiam hic accipi potest, ut ipse sit pater, princeps et Dominus Raphaelis omniumque Angelorum, ut docet Apostolus, *Ephes. 1*, et *Hebr. 1*.

Si autem Ananias scribatur per *y ain*, idem est quod *אין אןאן* *an an to*, id est nubes Dei, quia scilicet Raphael et Angeli sunt filii Dei, qui est invisibilis, et per gloriam incomprehensibilis, cujus rei symbolum est nubes. Unde nubes in Scriptura dicitur latibulum, et quasi vestimentum Dei, quia Deus in nube se abscondebat et loquebatur, responsa dans ex propitiatorio, *Levit. xvi, 2*, ac per nubem passim apparebat Mosis et filiis Israel. Idem Dei imitatione fecit hic Raphael, qui per naturam suam Tobiae erat invisibilis, ideoque corpore quasi nube se textit, et ideoque Tobiae incognitus fuit in via. Hinc patet nomen Azariae et Ananie hie magis esse appellativum quam proprium, de quo mox plura.

Raphael
typus
Christi.

Allegorice Raphael fuit hic typus Christi. Ipse est a Azarias, id est *adjutor Dei*, ad illuminandum, redimendum et salvandum homines caecos, ac magni Ananie, id est Dei patris, ejusque gratiae et misericordiae filius, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiae et gratiae Dei absconditi, in eoque a inhabitatio omnis plenitudo divinitatis corporaliter, ad *Cohos. ii, 9*, ideoque ipse jure Ananie, id est charitum et gratiarum filius est et appellatur. Hoc est, quod ait Christus, *Isaia cap. l, vers. 7*: « Dominus Deus auxiliator meus; » et cap. *LXIII, vers. 7*: « Miserationum Domini recordabor. » Tropologic Azarias fuit S. Paulus et Apostoli, virique Apostolici; hic enim sunt Dei adjutores in salute hominum procuranda. Unde ipse ait *II Cor. v, 19*: « Dedit nobis ministerium reconciliationis: pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. »

Azarias
nomen
magnum
et
vni.

Porro Azariae nomen apud Hebraeos fuit illustre, ideoque magorum Regum, Princepum, Pontificum, Prophetarum, Cantorum. Rex enim Ozias filius Amaziae dictus est Azarias; ac Pontifex, qui animose restitit Oziae regi volenti offerre incensum, pariter dictus est Azarias, ut patet *II Paral. xxvi, 10*. Johanan autem idem est quod Ananias: hinc coeuvus fuit Tobias. Fuit rursus alius Azarias Pontifex filius Sadoe Pontificis tempore Salomonis, de quo *III Reg. iv, 2*, et *I Paral. vi, 9*. Fuit et tertius Azarias filius Helciae et pater Sariae Pontificum, avusque Esdrae, qui Ezechiae regis pietatem adiuvit, *II Paral. xxxi, 10*, et *I Esdrae vii, 4*. Fuit insuper Azarias filius Nathan praefectus auditorum Salomonis, *III Reg. iv, 3*. Fuit Azarias filius Ethan, nepos Phares et abnepos Judae Patriarchae, *I Paral. ii, 8, 38*, alius nominatur Azarias filius Jesus. Ad haec fuit Azarias propheta, qui vacillando animavit Aza regem Juda ad destruendum idola, *II Paral. xv, 4* et seq. Rursus filius Josaphat regis Juda vocatus fuit Azarias, *II Paral. xxi, 2*. Fuit et Azarias, princeps Israelis, qui Israelitas praedam ex Juda abactam restituere generose coegit, *II Paral. xxviii, 12*, tempore Achaz Regis Juda, cui pariter coeuvus fuit Tobias. Ac ut plu-

res alios taceam, Ananias, Azarias et Mizael fuerunt tres adolescentes regis, socii Danielis Prophetae, qui ob Dei cultum in fornace ardentem coniecti, in ea illasi permanserunt, *Daniel. iii*, atque ex Azaria Levita prognatus est Samuel Propheta, ejusque nepos Heman Cantor in templo, tempore Davidis, *I Paral. vi, 46*. Ad omnes hos alludit hic Raphael, sed praesertim ad Azariam Pontificem filium Johanan, sive Ananiae. Est enim Raphael rex Angelorum, sicut Asmodeus daemonum, ut dixi. Idem quasi Pontifex obtulit incensum Deo, scilicet preces Tobiae, cap. *xii, vers. 12*; idem ut cantor assidue canit Deo: « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, » *Isaia vi, 3*. Ipse enim est ex Seraphinis. Idem est Propheta, quia hic Tobiae curationem caecitatis praedixit, imo praestitit. Quocirca recte notat Salianus, tom. *IV*, anno mundi 3228, num. 3. Azariae nomen non tam esse proprium quam appellativum, utpote quod sibi honoris causa multi Pontifices, quasi agnomen asceverunt, quasi eo postulantes et sperantes auxilium Dei (hoc enim significat Azarias). Nam Septuaginta Sixtini filium Joiadae, non Zachariam, sed Azariam vocant, *II Paral. xxiv*. Et Rex ipse Ozias in libris Regum dicitur Azarias, et quidem cognomento, ut ait S. Hieronymus in cap. *i Amos*. Et Pontifex qui tempore Ezechiae floruit, a Josepho et Chronologis Hebraeis vocatur Neriae, *II Paral. xxxi, 10* et *13*, Azarias nominatur.

Ad quem
alludit
Raphael.

19. ET TOBIAS RESPONDI: EX MAGNO GENERE ES VERUM. — Addunt Graeci eum subjunxisse: *Ananiam et Jonathan Magni illius Sancti* (Hebraeus, *Samoth*, id est pacifici, vel retribuendis) *ritus ego novi jam tum, cum Jerusalem una adorandi, et primogenita decimasque fructuum consecrandi causa proficiscerem; non enim in errorem cognatorum nostrorum ad ducti fuerunt, ut adorarent vitulos aureos a Ieroboam in Israel erectos. Ex hisce verbis liquet: primo, vero avo Tobiae fuisse Azariam filium Ananiae; secundo, Ananiam fuisse Israelitam, non Judaeum; tertio, fuisse virum fidelem et piura; quarto, Tobiae cognitum et amicum, ideoque Azariae ejus filii speciem et nomen assumpsit Raphael.*

21. ANGELUS EIUS COMITETUR VOBIS. — Hinc *Ver. 24* patet illo avo Tobiam et fideles credidisse Angelos custodes singulis hominibus a Deo deputatos, eos comitari, dirigere, instruere, defendere, etc. Graeci addunt Tobiam Angelo pro mercede sui ductus promississe drachmam per diem, et necessaria ad vitam et victum, atque si sani redissent, additurum se honorarium super mercadem. Drachma autem est coronatus Francicus, qui nimium erat Tobiae pauperi pretium; quare drachma argenti, quae valet Regalem Hispanicum quinque stinerum, sive decem bajocorum hic accipienda videbitur.

23. QUAEQUE PROPECTI ESSENT, — addunt Graeci, et canis pueri cum eis, quod habet cap. sequent., vers. 1.

27. COMITETUR EI, — id est, eum vel cum eo.

Neque putes esse solecismum, sic enim loquitur Cicero, *Tusculan. Questionibus*, cap. *v*, et sic latine

dicimus: ipse mihi est comes; comitari enim est esse comitem.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael monet Tobiam, ut piscem se invadentem branchia ex aquis extrahat, exenteret, ac cor, fel, jecur ad pharmaca reservet; deinde, ut Saram sibi postulet uxorem a Raguete patre.

1. Profectus est autem Tobias, et canis secutus est eum, et mansit prima mansione juxta fluvium Tigris. 2. Et exivit ut lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. 3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me. 4. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam ejus, et trahere eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare cepit ante pedes ejus. 5. Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, et cor ejus, et fel, et jecur reponere tibi; sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter. 6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, et secum tulerunt in via: cetera salierunt, quae sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum. 7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, et dixit ei: Obsecro te, Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista quae de pisce servare jussisti? 8. Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus daemoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. 9. Et fel valet ad unguendos oculos, in quibus fuerit albugo, et sanabuntur. 10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus? 11. Respondensque Angelus, ait: Est hic Raguete nomine, vir propinquus de tribu tua, et hic habet filiam nomine Saram; sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam praeter eam. 12. Tibi debetur omnis substantia ejus, et oportet eam te accipere conjugem. 13. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem. 14. Tunc respondit Tobias, et dixit: Audio quia tradita est septem viris, et mortui sunt; sed et hoc audivi, quia daemonium occidit illos. 15. Timeo ergo ne forte et mihi haec eveniant: et cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. 16. Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, et ostendam tibi quae sunt, quibus prevalere potest daemonium. 17. Ili namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excludant, et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem daemonium super eos. 18. Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, et nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. 19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur daemonium. 20. Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admittitur. 21. Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. 22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abraham benedictionem in filiis consequaris.

1. ET CANIS SECUTUS EST EUM, — uti canes familiares sequuntur heros, a quibus nutriuntur. Dicit hoc ad nexum historiae: nam mesti parentes ex praeherente cane cognoverunt reditum Tobiae, cap. *xi, vers. 9*.

ET MANSIT PRIMA MANSIONE JUXTA FLUVIUM TIGRIS, — puta in domo, vel hospitio Tigri adjacente. Extiter enim illo die et Ninive, quae Tigri adiacet.

2. ET EXIIT (ex hospitio ad flumen Tigrim), *Vers. 23* UT LAVARET PEDES SUOS, — ex itinere fatigatus, ac pulvere et sudore sordidos et olidos.

ET ECCE PISCIS IMMANIS EXIIT AD DEVORANDUM EUM. — Quaesit: Quisnam fuit hic piscis? Primo aliqui censent fuisse cetum, sive balenam; haec enim homines vorat et glutit. Verum balenas, utpote vastissimas, non cepit Tigris fluvius, sed

Piscis
Tobiae
quasi
Raguete.

marini, tum galli et perdicis. » Sic ille. Idem docet Elianus, lib. XIII, cap. XIV, cæterique medici. Ita censent Lyranus, Dionysius, Serarius et alii.

Dices: Tobias erat exæcatus, planeque cæcus; ergo a felle piscis visum recipere non potuit. Respondeo, erat cæcus exterius ob pellem oculis obductam, non interius, ut vis viva fuerit extincta, ideoque erat cæcus actu, ac potentiam proximam videndi amiserat, non remotam et radicalem: si quis contendat eum omnino fuisse cæcum, et vis visivam amisisse, necesse est ut consequenter dicat eum non felle piscis, sed sola virtute divina supernaturali illuminatum fuisse, ut dixi de fugatione Asmodæi per cor piscis. Allegorice Tobias, per fel illuminans patrem, fuit typus Christi, qui cæcum a natiuitate illuminavit sua saliva et luto, *Jom.* cap. IX, vers. 6.

Tropologie, fel est amarities perversitatis et tribulationis, quæ oculis mentis melle voluptatis terrene exæcatis, eo discusso aperit, ut videat peccati turpitudinem, gehennæ atrocitatem, virtutis pulchritudinem, Dei bonitatem, cæli gloria, etc.

Mystice S. Prosper, parte II *Promis.* cap. XXXI: «Mysticum, ait, actionis hujus hoc est, quod ex interioribus piscis, et dæmon fugatus est, et Tobias illuminatus. Hoc agit piscis magnus ex passione sua Christus, purgans Mariam, ex qua expulit septem dæmonia. » Et postea: «*1/2* namque, Latine piscem, sacris litteris majores nostri hoc interpretati sunt, ex Sybillinis versibus colligentes, quod est Jesus Christus Filius Dei salvator, piscis in sua passione decoctus, cujus ex interioribus remediis quotidie illuminamur et pascimur. »

Vers. 14 et 15. 14 et 15. AUDIO QUIA TRADITA EST SEPTEN VIRIS, ET MORUIT SUNT: SED ET HOC AUDIVI, QUIA DEMONIUM OCCIDIT ILLOS. TIMEO ERGO NE FORTE ET MIHI HEC EVENIANT. — Græca addunt: *Quoniam dæmonium amat ipsam, quod injuria non officit quemquam præter accedentes ad eam, q. d.* Ipsa habet dæmonem incubum, qui, amans ipsam, ceteros ejus procos occidit. Non dæmones in corpore assumpto exipere semen alicujus viri, illudque in feminam infundere, ac per illud prolem generare, uti afont Merimum ac Arceturum esse progentis, asserunt D. Thomas, Abulensis, Victoria, Molina, Cantipratensis, Casarius, Campanus, Hector, Boethus et alii quos citat et sequitur Serarius, cap. VIII, *Quest.* IV. Audi S. Augustinum, XV *De Civ. Dei.* XXIII: «Creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse affirmant Sylvanos et Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos exstillesse mulieribus, et earum appetisse ac peregrisse concubitum, et quosdam dæmones, quos Dussios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam et tentare, et efflicere: plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudenter videtur. » Audi et exemplum quod refert Auc-

An Sara habuerit Asmodæum

tor *Vita S. Bernardi*, lib. II, versu 6: «Mulier quædam in regione Nanneti a quodam petulantia dæmone sex annis, habito ejus consensu, in credibili libidine vexata est. Apparuerat ei in specula pulchri militis, et sæpe abutebatur ea invisibiliter, marito ejus in eodem lecto cubante, lascivus ille spiritus. Que anno septimo timore correpta, veniente in prædictam civitatem S. Bernardo Clavallis abbate, misera mulier ad pedes ejus corruit, passionem horribilem et ludificationem diaboli cum multis cum lacrymis confessa, succurrere sibi flagitavit: a quo consolata, et quid facere deberet edocta, post confessionem diabolus ad illam accedere non potuit. »

Verum dæmon proprie non amat feminas libidinis sue causa, cum carne careat, ideoque nullum habeat libidinis sensum, sed amorem simulat, ut feminas in sui amore et peccatum infundat pelliciat. Porro non est verisimile Asmodæum hic fuisse amasium et incubum Sara, tum quia sciebat illam esse castissimam, ideoque ei generose restitutam. Quare Tobias, dicens Asmodæum anare Saram, id dixit non ex suo, sed ex vulgi sensu et fama. «Audio, » inquit: «vulgus enim, videns septem sponso Sara esse occisos a dæmone, suspicabatur id fieri ex ejus rivali amore et zelotypia; sic enim proci eandem ambientes sponsam sæpe se mutuo interficiunt. Nam versu 17, Raphael Angelus non hanc, sed prostris aliam, et quasi contrariam occisionis eorum affert causam, scilicet eos cæcos ab Asmodæo, ob scelera et effrenem libidinem, ita Serarius.

17. ET SUE LIBIDINI ITA VAGENT, SICUT EQUUS ET MULUS. — nam ut Aristoteles, lib. VI *Hist. anim.* cap. XXII: Salacissimus omnium tam feminarum, quam marium, equus est. » Unde illud *Jerem.* v, 7 et 8: «In domo meretricis luxuriabantur. Equi amatores et admissarii facili sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinciebat. » Mulus quoque, licet sterilis, ardet libidine. Unde veteres luxuriosum designabant pingendo mulum, aut mulam, teste Pterio, *Hierogl.* XII. Adde certum genus mulorum a ceteris diversum esse in Cappadocia et Syria, quod parit et procreat instar equorum, teste Aristotele, lib. I *Hist. anim.* cap. VI, et lib. VI, cap. XXIV.

19. INCENSO JEJORE PISCIS FUGABITUR DEMONIUM. — non tam vi jejoris, quam mea, hoc est angelica et divina ob tuas, o Tobia, preces et merita, virtute. Vide dicta vers. 8. Mystice S. Augustinus, loco citato: «Christus, inquit, est piscis iste qui ad Tobiam ascendit, hujus jejore per passionem (in ara crucis) assato fugatus est diabolus. » Apte id fit per jejore, quia in jejore est sedes amoris et concupiscentie que hic Christi passione exstinguitur.

20. SECUNDA VERO NOCTE IN COPULATIONE SANCTORUM PATRIARCHARUM ADHITTERIS. — q. d. Eris particeps meritorum, seu sanctitatis S. Patriarcharum, puta Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, etc., ut

Vers. 17.

Vers. 19.

Vers. 20.

aut ipsi caste utentes suis uxoriibus insignes, sanctosque genere filios, sic et tu facias ex Sara, ut sequitur versu 21. Jubet ergo Raphael Tobie, ut per tres primas a conjugio noctes vacet orationi cum Sara, antequam illud consummet; sic enim fugandum Asmodæum, qui libidinosos occidit, ac conjugium sancte initurum, ac sanctos a Deo adepturum filios. Utinam conjuges Christiani consilium hoc Raphaelis, et Tobie et obedientis, exemplum sequantur. In Tridentino Concilio Sess. XXIV, ita legitur *De Reform. Matrim.* cap. 1: «Sancta synodus conjuges hortatur, ut, antequam contrahant, vel saltem triduo, ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, et ad SS. Eucharistie Sacramentum pie accedant. »

22. AMORE FLOREM MAGIS QUAM LIBIDINE DUCTUS. — Finis enim copulæ debet esse desiderium prolium fidelium. «Hæc enim sunt tria matrimonii bona, fides (conjugalis), proles, sacramentum, » ut ex S. Augustino docent Theologi.

Audi S. Augustinum, lib. *De bono conjug.* cap.

VI: «Conjugalis, ait, concubitus generandi gratia non habet culpam: concupiscentia vero satanda, sed tamen cum conjugio, propter fidem thori, venientem habet culpam. Adulterium vero, sive fornicatio lehabet culpam; ac, per hoc, melior est quidem ab omni concubitu continentia, quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui fit causa gignendi. » Et S. Fulgentius, *epist.* I, cap. III: «Conjugalis potestatis, ait, inculpabilis est usus, officio gignendi divinitus attributus, si justitia terminum transgredi libidinosus non permittatur excessus. Justitia vero utendi conjugii hæc est, ut non explendæ libidinis, sed substituendæ proli obtentu, sibi conjuges congruo tempore misceantur. Sic ergo queri debet ex nuptiis fructus, ut cohibendus sit lubricis voluptatis excessus. »

Quin et Philosophi idem sensere, ut Plato, lib. IV *De legibus*: «Oportet, inquit, parentes gignere et educare liberos, qui viliam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes, juxta ipsius *lorem.* »

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias Saram uxorem a patre Raguelo postulat, et impetrat; conjugii tabula scribitur, et nuptiæ celebrantur.

1. Ingressi sunt autem ad Raguelum, et suscepit eos Raguel cum gaudio. 2. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quam similis est juvenis iste consobrinio meo! 3. Et cum hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephtali sumus, ex captivitate Ninive. 4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. 5. Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguelum: Tobias, de quo interrogas, pater istius est. 6. Et misit se Raguel, et cum lacrymis osculatus est eum, et plorans supra collum ejus, dixit: Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni et optimi viri filius es. 8. Et Anna uxor ejus, et Sara ipsorum filia, lacrymatæ sunt. 9. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, et parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium; 10. Tobias dixit: Ille ego hodie non manducabo, neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, et promittas mihi dare Saram filiam tuam. 11. Quo audio verbo Raguel expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: et timere cepit ne forte et huic similiter contingeret; et cum nutaret, et non daret petenti illum responsum. 12. Dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua; propterea alius non potuit habere illam. 13. Tunc dixit Raguel: Non dubito quod Deus preces et lacrymas meas in conspectu suo admiserit. 14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ secundum legem Moysi: et nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. 15. Et apprehendens dexteram filie suæ, dextra Tobie tradidit dicens: Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sit, et ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. 16. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii. 17. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, et præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum. 19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, et lacrymata est. 20. Dixitque ei: Forti animo esto, filia mea, Dominus cæli det tibi gaudium pro lædio quod perpessa es.

Var. 2. 2. QUAM SIMILIS EST JUVENIS CONSOBINO HEO? — puta Tobie seniori, qui Raguelis erat patruelis. Tobias enim junior similis erat patri suo, uti sæpe accidit.

Var. 3. 3. EX TRIBU NEPHTHALI SCIVUS. — Nota Tobiam hoc dixisse, non angelum Raphaelem. Tobias autem putabat Raphaelem non esse Angelum, sed tributum suum: « Dixerunt » ergo, hoc est, dixit unus Tobias respondens pro utroque scilicet tam pro Angelo comite suo, quam pro se ipso: si tamen quis contendat hæc utriusque esse verba, ac Raphaelem asserere se esse tribum Nephthali non filium, sed Angelum custodem, vel tutelarem, quomodo Daniel. x. vocatur Angelus Persarum, Grecorum, Hebræorum. Atque hoc sensu Angeli nobis concives et tributiles dici queant. Ita Angelus Joannis Apostoli se conservum vocat Apoc. xix. 10. Denique Raphael hic sumpserat formam, personam et nomen Azarie, ideoque recte se Nephthalitam vocare poterat; talis enim erat Azarias. Vide dicta, cap. v. vers. 18.

Var. 4. 4. NOSTIS TOBIAM FRATREM MEUM? — « Fratrem, » id est patruelum et cognatum, uti jam dixi.

Var. 5. 6. ET MISIT SE RAGUEL. — in collum Tobie, eum amplexans et osculans. Græce est: *Exiit Raguel præ lætitia.*

Var. 6. 8. LACRYMATE SUNT. — Addunt Græca, id fecisse postquam audierunt Tobiam amisisse visum oculorum.

Var. 11. 11. QUID EVENERIT SEPTEM VIRIS QUI INGRESSI SUNT AD EAM. — scilicet in thalamum nuptialem ante complexum maritalem. Nam Græca et Hebræa addunt: « Demonium occidit eos, antequam cum ea ipsi fuissent ut in uxoribus, » id est antequam uxoriæ copulam cum ea habuissent.

Quæres: Cur tot sponsi ambierunt Saram, præsertim cum posteriores vidissent priorum necem? Respondeo: *Prima* illecebra fuit singularis Saræ forma et pulchritudo; *secunda*, quod unica esset hæres ingentium opum Raguelis patris sui; *tertia*, quod existimaverint fortasse jure propinquitatis sibi debitam; cum non adesset Tobias, cui, ut habetur vers. 14, debebatur tanquam propinquiore. *Quarta*, quia amor dementabat eos. Nam, ut ait S. Augustinus, « nimium præceps est, qui transire conlenderit, ubi alium conspexerit cecidisse. »

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Et, ut ait Plinius, lib. XXVIII, cap. v: « Optimum est aliena insaniam frui. »

Rursum discite hic quam omnis voluptas etiam conjugii sit anceps et instabilis. En tibi hic sponsi in ipsis sponse nuptiis occiduntur, uti pluribus similibus configit, et sæpe contingit; unde proverbium est Ben-Spira: « Sponsa ascendit in thalamum, neque quid sibi eventurum sit novit. » Nam ut ait Seneca, *epist.* 26: « Incertum est quo loco te mors expectet. Itaque tu illam omni loco expecta. »

Rursum discant hic conjuges caste uti conjugio, cæterique caste vivere, ne ab Asmodeo, neque ac impudici hi sponsi occiduntur. Ante paucos annos in Belgio existenti mihi narravit sacerdos gravis e Societate nostra, in missione castrensi, se militem quemdam ob concubinatum infamem sapius monuisse, ut vitam corrigeret, sed frustra: quare tandem zelo et enthusiasmo actum minatum ei fuisse, edixisque, nisi cito sese emendaret, experturum aërem Dei vindictam. Ita factum, nam paulo post, Deus tempestatem, tonitrua ac fulmina cum horrore fragore, omniumque terrore emisit, ac unicum illum in turpi concubinae complexu una cum illa, fulgure afflavit et sideravit; itaque in flagranti delicto corpus fulguri, animam gehennæ tradidit, omnibus succlamantibus: « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum! »

TIMERE COEPIT, NE ET HIC FORTE SIMILITER CONTINGERET. — Laudat Raguelem S. Ambrosius, libro III *Offic.* cap. xiv: « Raguel, inquit, præcipue formam honestatis expressit, qui contemplatione honestatis, cum rogaretur, ut filiam suam in conjugium daret, vilia quoque filiae non tacebat, ne circumvenire petiorem tacendo videretur. » Et paulo post: « Justus vir plus alienis timebat, et malebat sibi in nuptiam manere filiam, quam propter nuptias ejus extraneos periclitari. »

16. FECERUNT CONSCRIPTIONEM CONJUGII. — *Fecerunt* instrumentum authenticum, in quo conscripserunt condiciones et pacta conjugii, scilicet promissa tam sponsi, quam sponse, ejusque parentum. Non dubitarunt parentes, licet terribi necesse septem sponsorum, dare Saram filiam Tobie; tum quia Raphael vultus verborumque gravitate, imo majestate id suadebat, et securitatem spondebat, tum quia Deus eos interior ad conubium hoc peragendum incitabat; ita Dionysius, *Serarius* et alii.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias sufflato cordis et jecoris piscis fugat Asmodeum, quem Raphael in deserto alligat. Tobias, consummato matrimonio, Raguel omnium bonorum hæredem facit.

1. Postquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam. 2. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbonem vivos. 3. Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, et religavit illud in deserto superioris Ægypti. 4. Tunc hortatus est virginem Tobias, et dicitur Deum hodie, et cras, et secundum cras; quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio. 5. Filii quippe sanctorum sumus, et non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. 6. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. 7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli et terræ, mareque, et fontes, et flumina, et omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt. 8. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedisti que ei adjutorium Hevam. 9. Et nunc, Domine, tu seis quia non luxuria cause accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. 10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis, Domine, miserere nobis, et consenescamus ambo pariter sani. 11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, et abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum. 12. Dicebat enim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo et cæteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. 13. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei: 14. Mitte unam ex ancillis tuis, et videat, si mortuus est, ut sepeliat eum antequam illucescat dies. 15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolumes, secum pariter dormientes. 16. Et reversa nuntiavit bonum nuntium: et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor ejus, 17. et dixerunt: Benedicimus te, Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus. 18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos. 19. Misertus es autem duobus unicus. Fac eos, Domine, plenus benedicere te, et sacrificium tibi laudis tuæ et suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. 20. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam quam fecerant, priusquam elucesceret. 21. Uxori autem suæ dixit, ut instrueret convivium, et præpararet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. 22. Duas quoque pingues vaccas, quatuor arietes occidi fecit, et parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis. 23. Et adjuravit Raguel Tobiam ut duas hebdomadas moraretur apud se. 24. De omnibus autem quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobie, et fecit scripturam, ut pars dimidia quæ supererat, post obitum eorum, Tobie domino deveniret.

Var. 2. 2. PROTULIT DE CASSIDILI. — id est de pera viatorum, instar cassis, sive retis confecta, quali ancupes et piscatores utuntur. Cassidili enim est nomen diminutivum a cassis, *g. d.* parva cassis, vel parvum rete, puta sacculus reticulatus, in qua viatores suas reulas et alimenta reponunt. Ita Lyranus, Dionysius et Budæus. Aut cassidula di-

citur a casside, id est galea, quod galeæ similitudinem referat.

PARTEM JECORIS, POSUITQUE EAM SUPER CARBONES VIVOS. — id est ardentes et flammantes: ignis enim, per flammam sese agitas et quasi respirans videtur vivere. Græca uberius sic habent:

et inpositus cor piscis, et hepar, fumumque fecit; et quando odoratus est demon odores, fugit ad Egypti supremam. Hebræus autem: *Percepit Asmodæus odorem*. Ergo fumus hic jecoris et cordis aliquid physice efflicabat; quod fugabatur demon: quidnam hoc fuerit dixi cap. vi, vers. 8. Quibus adde sanctitatem, verita, benedictionem, et preces tam Raphaelis, quam Tobie, juncta fumo illi energiam dedisse ad abigendum Asmodæum: sicut pulsu campanarum ab Ecclesia benedictarum fugatur demon excitans procellas et tempestates, non vi pulsus, sed vi orationis Ecclesie, per quam benedictæ sunt. Idem fit per aquam lustralem, per agnos et ceteros benedictos, perque alias res consecratas. Sic olim S. Hieronymus, S. Antonius, alique Anachoretæ, dentes emergentem panem vel oleum a se benedictum, expellebant demonem.

Simile prorsus recenset Josephus, lib. VIII *Antiquitatum*, cap. II, de radice dicta Baaras a Salomone ostensa, cujus odoratu fugabatur demon: « Vidi, inquit, ex popularibus meis quendam Eleazarum in presentia Vespasiani, et filiorum, et tribunorum, reliquorumque militum multos arreptitios percurantem. Modus vero curantis erat hic: Admoto naribus demoniaci annulo, sub cuius sigillo inclusa erat radices species a Salomone indicatas; ad cuius olfactum per nasum extrahebat demonium, et collapsus mox homine, adjuvabat id, ne emplius rediret: Salomonis interim mentionem faciens, et incantationes ab illo inventas recitans. » Hæc si vera sunt et proba, non magica, uti proba esse censent Iansenius et Franciscus Lucas in cap. XII *Matth.*, Toletanus in cap. XI *Lucæ*, Salmeron, tom. VIII, tractat. 13, dicendum est quod a D. Thoma, Quest. VI *De potentia*, art. 10, ad 3, dictum est, et a Victoria relectum de Magia usurpatum, potuisse quidem certam quandam et piam formulam ejiciendi demones institui a Salomone, sancto adhuc, quam Deus peculiari sua auctoritate, ad demones fugandos confirmaret. In hac etiam nihil magicum, nihil ex amicitia et federe eum demone. At a Salomone idololatra et magice artis postea studioso, si unquam conscripti, traditive exorcismi, hos oportet magicos fuisse, et nulla divina aut angelica virtute fultos, ad abigendos demones, sed tantum pacto impio et nefaria magia. Hanc sane olet radix illa Josephi inclusa annulo, in qua nulla facultas supra spiritum, ait noster Pineda, libro III *De rebus Salom.* cap. XXIX. Nam et Serario hic *Quest.* V, cap. VII, displicent hæc duo. *Primum*, quod lib. VII *Belle*, cap. V, asserat radicem Baaras e terra evelli non posse, nisi moriatur is qui evellit, sive homo sit, sive canis. *Secundum*, quod demones vocet malorum hominum spiritus. Quin et Delrio in *Magie* lib. VI, cap. II, Quest. III, sect. 2, cum Pineda censet falso radices has et demonum exorcismos adscribi Salomoni. Illi ergo suspecti sunt, incerteque et dubie fidei. Judei enim, qui eos jactant,

magis abundant, ac forte Eleazarus ille Josephi fuit magus. Sanctior, ideoque securior, et demoni formidabilior fuit virga S. Benedicti, de qua S. Gregorius, lib. II *Dialog.* cap. IV. Siquidem percussus Monachus, quem sæpe nigellus puer ab oratione abducebat, « deinceps ad orationis studium immobilis permansit, sique antiquus hostis dominari non ausus est ejus in cogitatione, ac si percussus fuisset ex verberibus. »

3. ET RELIGAVIT ILLUD IN DESERTO. — Nota: Raphael ligavit Asmodæum in deserto per decretum et potestatem divinam, eum detinendo in deserto, ut se loco movere, et inde egredi non posset. Hoc autem fieri potest tribus modis: *primo*, jubendo ex parte Dei ne se moveret, ac si secus faciat, minando ei acres penas et verbera: imo si egredietur, vi et verberibus eum ad regressum compellendo. Sic lex ligat hominem, id est obligat hominem, ideoque lex a ligando dicitur, ut multi volunt juxta illud:

Verba ligant homines, tanquam cornua fene.

Secundo, imprimendo demoni qualitatem aliquam detentivam, v. g. impetum et vim permanentem, que eum in loco detineat. Sic enim vis fortis debilem brachiis suis detinet, et certo loco affigit. Cur idem facere nequeat Angelus diaboli.

Tertio et efficacissime orando Deum, ut subtrahat demoni concursum suum, qui necessarius est ad motum localem, ut egredi possit. Sic demones ligantur in inferno, ut egredi nequeant. Sic Lucifer ibidem ligatus est per mille annos, *Apoc.* XX, 2. Sic quatuor Angeli ligati fuerunt in Euphrate, *Apoc.* IX, 14. Vide ibi dicta.

Porro, quamdiu Asmodæus ligatus fuerit a Raphaelæ non constat. Probabile est per totam vitam Tobie et Saræ fuisse ligatum, ne eis unquam nocere posset: propter eos enim alligatus fuit. Ita Sanchez et Serarius.

Multo magis demon ligatus est a Christo, ut ait S. Antonius apud S. Athanasium: « Hæmo crucis et draco aduncatus a Domino est, et capistro ligatus, ut jumentum, et quasi mancipium fugitivum vinculis circum, et armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium devorare permittitur. Nunc miserabilis, ut passer, ad ludendum irretitus a Christo est, calæneo Christianorum subtractus gemit. Ille, qui universa maria a se deleta plaudebat, ille, qui orbem terrarum manu sua teneri pollicebatur, ecce a nobis vincitur, ecce me adversum se prohibere non potest disputantem. »

IN DESERTO SUPERIORIS ÆGYPTI, — puta in parte Australi Ægypti, que alta et motiosa est, ex quo defluit Nilus, queque Thebais vocatur, ait Joannes Leo, lib. VIII *De Africa*, cap. II. Causam dat S. Hieronymus in *Ezechielum*, cap. XXX: « Quod ibi Nilus innavigabilis est, et cataractarum fragor, et omnia in via pleneque serpentum et venenatorum animantium. » Talis enim locus decet demonem, ne cui homini nocere queat. Quocirca demonem

eoram SS. Antonio, Macario, aliisque Thebaidis eremitis graviter questi sunt, quod ipsi suum locum invassissent et suam Thebaidem Monachis implescent, uti refert S. Athanasius in Vita S. Antonii, Palladius in *Lausica*, cap. X, Cassianus, *Collat.* VII, cap. XXXII.

Tropologie multis virtutibus, quasi funibus ligatur demon, ne ad nos accedat et noceat. *Prima* est, abstinentia et jejunium; *secunda*, oratio; *tertia*, castitas. Novi ego, ait Serarius, quemdam, qui, si quando Asmodæum irrepentem et blandientem sciat, illico castitatis, e formula, votum iterat: ut, dum inferre demonem plagam vult, luculentissimam ipse accipiat. Ita enim suo pene gladio jugulatur Goliath: et incidit in fossam impius, quam fecit. *Quarta*, passionis, crucisque Christi seria meditatio. *Quinta*, lectio et studium S. Scripture. *Sexta*, sacra synaxis et crebra communio: « Tanquam leones, inquit, serm. 61 ad Pop. S. Chrysostomus, ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et caput nostrum mente revolventes, et charitatem, quam nobis exhibuit. » Et paulo post: « Hic mysticus sanguis demones quidem expellit, et procul esse facit; ad nos autem Angelos vocat, et Angelorum Dominum. Ubi namque Dominicum vident sanguinem, demones fugiunt; concurrunt autem Angeli. » Et S. Bernardus, serm. 4 in *cena Dom.*: « Si quis vestrum, non tam sæpe modo,

non tam acerbos sentit iracundie motus, invidie, luxurie, aut cætorum hujusmodi, gratias agat corpori, et sanguini Domini, quoniam virtus Domini operatur in eo: et gaudeat, quod pessimum ulcus accedat ad sanitatem. » *Septima* est elemosyna, et officia pia charitatis, qua fusc hic prosequitur Serarius.

4. DEPRECENUR DEUM HODIE, ET CRAS, ET SECUN- Vers. 4
DUM CRAS, — id est post crastinum, puta per tres noctes ante copulam, uti præceperat Raphael, cap. VI, vers. 18.

9. NON LUXURIE CAUSA ACCIPIO SOROREM MEAM CON- Vers. 9
JUGER. — Saram vocat Tobias sororem, non quod proprie soror esset; sic enim non potuisset eam ducere uxorem, sed quod generice esset soror; quia scilicet ex eadem gente et tribu erat prognata. « Sororem » ergo, id est concivem et contribulem.

11. CINCA FULLORUM (galli et gallinarum) CAN- Vers. 11
TUM, — puta in aurora ante solis ortum, de quibus Plinius, lib. X, cap. XXI: « Nec solis ortum, inquit, incautus patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant, » *Can.* XI.

UT FORTER SEPULCRUM. — Licet enim Raguel confortatus a Raphaelæ sperarit Tobiam cum Sara in conjugio fore salvum, tamen alia ex parte metuebat ne occideretur ab Asmodæo, uti occisi sunt septem priores Saræ sponsi. Reliqua hujus capituli plana sunt: unde alia explanatione non egent.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias mittit Raphaelem in Rages, ut eximat depositum a Gabelo, eumque invitet ad nuptias. Venit Gabelus, ac sponsis omnia felicia apprecatur.

1. Tunc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea. 2. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ. 3. Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia sive servitia, et vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddasque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniam, et roges eum venire ad nuptias meas. 4. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: et si tardavero una die plus, contristatur anima ejus. 5. Et certe vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum. 6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit, et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, et recepit ab eo omnem pecuniam. 7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobie omnia quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias. 8. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: et exiliens, osculati sunt se invicem; et flevit Gabelus, benedixitque Deum, 9. et dixit: Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, et justus, et timentis Deum, et elemosynas facientis; 10. et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super parentes vestros; 11. et videatis filios vestros, et filios filiorum vestrorum usque in tertiam et quartam generationem: et sit semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui rogavit in sæcula sæculorum. 12. Cumque

omnes dixissent : Amen, accesserunt ad convivium ; sed et cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

2. SI ME IPSUM TRADAM TIBI SERVUM, NON ERO CONDIGNUS PROVIDENTIAE TUAE. — hoc est, tuae providentiae erga me curae non satisfecero, nec condignam ei mercedem rependero.

3. SERVITIA, — id est servos.

VADAS AD GABELUM IN RAGES MEDORUM. — Dices : Jam erant in Rages ; nam ibi dicitur habitasse Sara, cap. III, vers. 7. Respondeo : Erant in Rages, id est, in agro vel territorio Rages, sicut qui Tusculi habitant, Romae habitare dicitur, etsi in ipsa urbe Roma non habitat. Aut potius dicendum est duas fuisse urbes habentes idem nomen Rages. Ita Lyranus, Bellarminus et alii. Causam dat Sanchez, quod Rages sit vox Meda a Graecis accepta. Graece enim *ραγες*, id est fissura, ruptura, sive fractura. Rages igitur significat locum scopulosum, scissum, interruptum ; quia ergo utraque haec urbs sita erat in locis confragosis et asperis, hinc utraque dicta est Rages. Hebraice vero *Rages*, significat turbam, tumultum, strepitum, tremorem, frenatum.

40. ET DICATUR BENEDICTIO SUPER UXOREM TUAM, ET SUPER PARENTES VESTROS, — ut omnes videntes vestram virtutem, ideoque Dei benedictionem et prosperitatem, vobis benedicendo appropinquent, et dicant : Benedicta sit Sara, quae tam probi viri Tobiae est uxor ; benedicti sint parentes utriusque, qui tam ingenuos post se relinquunt filios et filias. Honor enim et laus filiorum est honor et laus parentum : nam dedecus, aequè ac decus filiorum in parentes redundat. Quocirca Basilii Imperator hoc Leoni filio insigne dedit monitum : « Ne me, quasso, patrem amantem pudefacias. Debent enim pictores corporum delineamenta, filii autem regum, quasi vivae imagines patrum virtutes referre. » Sic et mulier illa, videns Christi virtutes et sapientiam, exclamavit : « Beatus venter qui te portavit, et ubera quae susxisti, » *Lucee XI, 27.*

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mater Tobiae suspirat ad ejus reditum ; Raguel dimittit Tobiam cum Sara filia sua, iisque dimidiam bonorum partem tradit, ac Sarae monita dat, ut diligat maritum, soceros honoret, et probe familiam regat.

1. Cum vero moras faceret Tobias, causa nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobias, dicens : Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi ? 2. Putasne, Gabelus mortuus est, et nemo reddet illi pecuniam ? Caepit autem contristari nimis ipse, et Anna uxor ejus cum eo : et coeperunt ambo simul flere, eo quod hic statuto minime reverteretur filius

eorum ad eos. 4. Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat ; Heu, heu me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatium vitae nostrae, spem posteritatis nostrae ? 5. Omnia simul in te uno habentes, non debuimus dimittere a nobis. 6. Cui dicebat Tobias : Tace, et noli turbari, sanus est filius noster ; satis fidelis est vir ille cum quo misimus eum. 7. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspectabat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem. 8. At vero Raguel dicebat ad generum suum : Mane hic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. 9. Cui Tobias ait : Ego novi quia pater meus et mater mea modo dies computant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis. 10. Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, et dimidiam partem omnis substantiae suae, in puellis, in pecudibus, in camelis, et in vaccis, et in pecunia multa, et salivum atque gaudentem dimisit eum a se, 11. dicens : Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes, et inveniatis omnia recte circa parentes vestros et videant oculi mei filios vestros priusquam moriar. 12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, et dimiserunt ire : 13. monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, et seipsam irreprehensibilem exhibere.

4. HEU HEU ME, FILI MI, UT QUID TE MISIMUS PEREGRINARI, LUMEN OCULORUM NOSTRORUM ? (Pater enim erat caecus, mater prae senio caecitabat : quare filius eis erat instar oculorum, ut per eum viderent, legerent, agerentque quae videnda, legenda, agenda erant. Eumdem vocat) BACULUM SENECTUTIS NOSTRAE. (Sic Scipio Romae appellatus est, eo quod ipse patrem senem et caecitatem, quasi Scipio, sive baculus sustentaret, et per viam duceret et dirigeret.) ET SOLATIUM VITAE NOSTRAE ; (filii enim solantur senectutem parentum, ejusque miseriae et aerumnas). ET SPEM POSTERITATIS NOSTRAE ; — erat enim unicuique ille filius, a quo omnis familiae propagatio pendeat. Optant enim parentes filios post se relinquere, ut in eis quasi maneat superstities, vivantque in memoria hominum, ut docet *Eccli.* cap. xxx, 4 et seq.

40. TRADIDIT EI SARAM, ET DIMIDIAM PARTEM OMNIS SUBSTANTIAE SUAE IN PUEIS, etc. — Hebraei uberius addunt : Dedit ei Raguel Saram filiam suam, dimidiam divitiarum suarum, et servos et servas, et greges, et boves, et asinos, et camelos, et vestes lineas et pretiosas, et vasa argentea et aurea. Graeca habent : Dedit ei corpora, fumenta et argentum. Corpora, id est, servos sive mancipia, quae cum libertate careant, non nisi videntur esse corpora, servitio heri mancipata. Ita Aristoteles, I *Rhetor.*, Demosthenes, *Philipp.* III, Strabo, lib. I, *capitula*, id est, corpora vocant mancipia.

41. ANGELUS DOMINI SANCTUS SIT IN ITINERE VESTRO, FERDUCATURQUE VOS INCOLUMES. — Hinc rursum patet Gabelum et priscos Hebraeos credidisse Angelum considerari ad custodiam, qui eum in via dirigat.

43. MONENTES EAM HONORARE SOCEROS, — quasi parentes ; unde Graeca addunt : Quia ipsi nunc parentes tui sunt. Raguel hic Sarae filiae suae dat mo-

nita virtutis et salutis. Primum est, ut honoret soceros, scilicet Tobiam seniore, et Annam ; secundum, ut diligat maritum, utpote cum quo facta jam est una caro, ac consequenter una persona, unum cor, una anima, una voluntas. Haec dilectio facit ut uxor mariti mores suos dissimiles, choleram, vitia, infortunia, et quaelibet adversa, quae multa in conjugio occurrunt, fortiter superet. Unde S. Monica uxores monebat ut per conjugium se maritum ancillas factas existimarent, ait S. Augustinus, libro IX *Confessionum*, cap. IX. Tertium, ut regat familiam, puta filios, servos et ancillas, ut omnes in officio, concordia, pace et charitate mutua contineat. Quartum, ut gubernet domum in ea manendo, non huc illic vagando, prandium et coenam omnibus apparando, superlectilem, annonam, vestes, caeteraque necessaria procurando, ut fecit mulier illa fortis laudata a Salomone, *Proverborum xxxi.* Vide ibi dieta.

Quintum, ut se irreprehensibilem exhibeat, non tantum in fide et castitate conjugali, sed et per linguam continentiam, justitiam, prudentiam, comitatem in conversatione, tam cum domesticis, quam cum externis. Eadem monita dat uxori illi S. Paulus ad Titum, cap. II, vers. 4 et 5 : Ut viros suos amet, filios suos diligant, prudentes sint, caste, domus curam habentes, benignae, subdite viris suis. Vide ibi dieta. Similia conjugibus praecipit S. Petrus, *epist.* I, cap. III ; quia et Plato, lib. VI *De Legibus*, Xenophon in *Economica*, et Plutarchus, *De nuptialibus praecipit.* Denique in Graeco, et Edna (sic enim habent pro Anna), mater Sara, sic Tobiam generum suum valedicendo alloquitur : Dominus casti, frater dilecte, te tuis restituit, mihi que concedat ut filios tuos et Sara filiam meam videam, et coram Domino gaudeam. Ecce ego tibi filiam meam, quasi quoddam deposi-

Vers. 11.

Erat prae senio caecitabat.

Atque instans ten.

Primum, Secundum.

Tertium, Quartum.

Quintum.

Vers. 43. Menda danda uxori.

tua, committo, ne ulla eam officio molestia. Mox subditur: Ipse vero Tobias post hæc profectus est, Deo gratias agens, quod iter prosperum sibi delisset,

Raguelmq̄ et Ednam ejus uxorem benedicebat (suo fausta eis omnia precabatur) et pergebat, quoad Niniven appropinquarent.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Tobiam domum ad parentes salvum reducit: qui felle piscis liniens oculos patris, et visum restituit. Unde omnes præ gaudio Deum benedicunt, et epulantur.

1. Cumque revertentur, pervenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra Niniven, undecimo die. 2. Dixitque Angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. 3. Si placet itaque tibi, precedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familia, simul cum conjuge tua, et cum animalibus. 4. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis, erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt. 5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. 6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnovit venientem filium suum, currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus. 7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum; et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum. 8. Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum: scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit pater tuus lumen cœli, et in aspectu tuo gaudebit. 9. Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via; et quasi nuntius adveniens, blandimento suo caudâ gaudebat. 10. Et consurgens cæcus pater ejus cepit offendens pedibus currere: et data manu puero, occurrit obviam filio suo. 11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et cæperunt ambo flere præ gaudio. 12. Cumque adorassent Deum, et gratias egissent, considerunt. 13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui. 14. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam; et cepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. 15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. 16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor ejus, et omnes qui sciebant eum. 17. Dicebatque Tobias: Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me, et ecce ego video Tobiam filium meum. 18. Ingressus est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, et omnis familia sana, et pecora, et camelis, et pecunia multa uxoris; sed et illa pecunia quam receperat a Gabelo: 19. et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. 20. Veneruntque Achior et Nabath consobrini Tobie gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostenderat Deus. 21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

Vers. 1. 1. PERVERNERUNT AD CHARAN, QUÆ EST IN MEDIO ITINERE CONTRA NINIVEN, UNDECIMO DIE. — Charan est Haran, e qua evocatus est Abraham a Deo in Chanaan (1), Gen. xi, 31 et seq., quæ postea Charra

(1) Hebræo dicitur *Acrim*, unde non videtur esse illa Abrahami patria, de qua Genes. xi, 31, quæ erat in Mesopotamia cis Tigrim. Nam hæc Tobia Charan sita erat trans Tigrim, inter Ecbatanas Medie et Ninive Assyrie urbes; et forte est *Chatran*, de qua Ptolomeus (Irimus). Ex eo vero quod non nisi post undecimum diem in Charan pervenerunt, non concludendum est Charan ab Ecbatanis

dicta est, ubi cum exercitu Romano a Parthis cepus est M. Crassus. Sitæ erant contra, id est versus a Niniven in medio itinere, a Rages usque ad Niniven. Rages enim erat in Media, Ninive in Assyria, inter utrumque media erant Charan, sive Haran urbs sita in Mesopotamia. Hinc probabiliter Serarius, part. IV, colligit Tobiam in totum hoc

undecimæ castris distantem fuisse, solum propter atatem et valetudinem teneram Tobiam et uxoris ejus, tum propter multum comitatum servorum, pecudum, etc., tot in eundo dies consumpsisse fuisse.

iter eundo, scilicet in Rages, inæque redeundo in Niniven ad patrem, assumpsisse circiter sex septimanas, sive dies 47; Torniellus vero dies 38, Salianus dies 34.

Vers. 7. 7. DIXITQUE RAPHAEL AD TOBIAM: AT (quod est) significat hæc verba nectenda esse prioribus Angeli verbis vers. 4, ac vers. 5 et 6, per parenthesis quasi interjecti UBI INTROIERIS DOMUM TUAM, STATIM ADORA DOMINUM DEUM TUUM, ET GRATIAS AGENS EI, ACCEDERE AD PATREM TUUM, ET OSCULARE EUM. — Disco hic, cum peregrinaris vel proficisceris quopiam, primo adire templum, Deumque invocare, ut viam tuam prosperet, et dirigat ad suam gloriam et tuam, aliorumque salutem. Deinde rediens, primo ad templum pariter redi, Deoque gratias age; ita faciunt viri religiosi et probi. Audi Pacatum in *Panegyricis*: «Magnas urbes ingressi, primum sacras ædes, et dicata summo Numini delubra visimus; tum fora atque gymnasia.» Et sua in *Regula* S. Benedictus: «Suscepit, ait, hospites ad orationem ducantur.» Ita fecit S. Antonius visitans S. Paulum primum Eremitam, teste S. Hieronymo in ejus Vita, cæterique monachi et anchoræ, teste Cassiano.

Vers. 9. 9. TUNC PRÆCURRIT CANIS. — Audi Bedam: «Non est contemnenda figura canis hujus, quia viator et comes Angeli est; Doctores enim exprimit Ecclesie, qui confiligendo cum hæreticis, lupos graves a Pastoribus summi fugant ovili. Et polchre dixit, quasi nuntius adveniens, quia nimirum doctor quispiam fidelis nuntius est veritatis; pulchre blandimento suo caudâ gaudebat. Cauda, quæ quasi finis est corporis, finem bonæ operationis, id est perfectionem, vel certe mercedem, quæ sine fine tribuitur, insinuat.»

Vers. 10. 10. ET CONSURGENS CÆCUS PATER COEPIT OFFENDERE PEDIBUS. — Mystice: a Tobias cæcus, ait Pineda, significat Judæorum populum e perfidie suæ vetero surgentem et currentem ad Dominum, quamvis offenderet gressibus operum, donec plena fidei et operationis bonæ lucem reciperet, regeneratus in Christo et instructus.»

Vers. 11. 11. ET CÆPERUNT AMBO FLERE PRÆ GAUDIO. — Græca addunt dixisse matrem: *Vidi te, fili, jam moriar*, scilicet, contenta et læta. Sic Simeon, viso Christo, ait: «Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.»

Vers. 13. 13. TUNC SUMENS TOBIAS DE FELLE PISCIS (calliodynii) LINIVIT OCCULOS PATRIS SUI.

Vers. 14. 14. ET SUSTINUIT QUASI DIMIDIAM FERE HORAM, — donec fel sensim sua acrimonia albuginem et membranam oculis patris obductam eroderet, attenuaret et consumeret. Hinc patet hanc cæcitatis per fel curacionem fuisse naturalem, ut ex Lyfano, Dionysio, Serario, Sanchez et aliis dixi cap. vi, 8. Unde Græca habent Raphaellem dixisse: *Tu, fel unge in oculos ejus, et ipse morsus deteret, abijcetque albugines, et ipse te intrabitur.* Et infertus: *Tobias sparsit in oculos ejus illud fel; ut vero*

morsu compuncti sunt oculi, eos confrinxit, et ab eorum canthis, seu angulis albugines squamarum instar deciderunt. Pro quo Noster habet: «Et cepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.» Porro Tobias fuit cæcus per 4 annos, scilicet ab æno ætatis 36 usque ad 60, quo visum recepit, ut patet cap. xiv, vers. 3, ubi tamen Græca habent cum octo annos vixisset cæcum, nimirum ab anno ætatis 38 usque ad 63, quo illuminatus est. In vita S. Gregorii Turonensis Archiepiscopi narratur, quod pater ejus Florentius simili modo fuerit curatus; sic enim ait auctor Vitæ: «Florentius redivo calore captatus est; accenditur febris, intumescunt pedes, dolor pessimus intorquet; perendinata pestis hominem contriverat, jam penes conclamatus jacebat. Inter ea pater (filius Gregorius Turonensis) vidit illum in somno personam, sese, utrumque librum Tobie cognitum haberet, interrogantem. Respondit: Nequaquam. Qui ait: Noveris hunc fuisse cæcum, atque per filium ex jecore piscis, Angelo comitante, curatum. Tu ergo fac similiter, et salvabitur genitor tuus. Hæc ille matri retulit, quæ confestim pueros ad annum duxit; piscis capitur, quæ de exitis jussa fuerat, prunis imponitur. Non felellit virum eventus; ut enim primo fumus odoris in naribus patris rellavit, protinus omnis ille tumor dolorque recessit. Hinc omnia pene ad verbum repetit ipse S. Gregorius Turonensis, libro *De Gloria Confessorum*, cap. xl.

Mystice Bada: Albugo, inquit, significat stultitiam placendi sibi ipsi, ovum spem et fiduciam, Tobias populum Judaicum; habet ergo in oculis suis albuginem, qui in oculis suis magnus, candidus et justus apparet, sibi quæ nimis placet et arrogat; sed habet eam instar membrane ovi, quia cæcitatem mentis sustinet sub spe stultissima nascituri Christi; hunc enim non natum credunt, sed nasciturum sperant, et vane expectant fidei. Verum quibus a Raphaelle medico, id est ab Angelo magno consilii Christo Domino ablata fuerit hæc omnis caligo, agnoscent Messiam jam venisse et redemisse mundum, eumque esse Jesum Christum.

Allegorice, piscis est Christus, uti jam dixi ex S. Augustino, Prospero et aliis. Caro hujus sacratissimi piscis, charitas hujus est, tot operibus in nostrum bonum factis testata, ac passionibus et doloribus ostensa. Fumus autem cordis ejus, est oratio nostra meritum ejus valori subnixâ. Ideo enim hæc aliquid potest apud Patrem, non quia nostra tantum est, sed quia a membro Christi filii naturalis fusa, et in ipsius meritis et charitate fundata. Hæc extricat omne genus demoniorum, quia diabolum vincit, et illius tentationes et dolos irridet. Ac profunde Chrysostomus sapienter casum nostrum absentia orationis et victoriam ipsius presentie tribuit.